

példáit meríti, az értelmiségiek csoportját képviseli. Mert mi történik a még ennyire sem öntudatosak, vagy kevésbé műveltek világával? Polyvas valóságos tárházát állítja elének művében e kisebbségi magatartásmintáknak: bemutatja a gyávaságainkat, hazugságainkat, csalódásainkat, öncsalásainkat. Jegyzeteinek leghatásosabb (és legkiábrándítóbb) szegmense az, ahol a többségi-kisebbségi barátságba vetett hite rendül meg. A „legjobb”-nak hitt barát, aki az „államalkotó” nemzet tagja, még hajlandóságot sem mutat arra, hogy megértse, mit élhet át a kiélezett léthelyzetben a más nemzethez tartozó: az évtizedes barátság ellenére nincs érzéke és igénye a másik lelki beállítottságának megértéséhez.

Olvasóként többre értékelnék Polyvas József naplóját, ha kevesebb aktuálpolitikai (ezért romló időszerűségű) nézetnek, az adott léthelyzet indukálta populista véleménynek adna helyt: ha az újságírói attitűd helyett a szépírói látásmód kerülne művében előtérbe. Mert azt több évtizedes újságírói gyakorlatából tudnia kell: a hír értéke az idővel arányosan csökken, természetét tekintve „romlandó”. S lehetne ez a könyv kiadói szempontból gondozottabb. Ha már fejezetekre tagolódik, a mű elejére vagy végére odakíváncoznék a tartalommutató is, hogy olvasójának ne a lapozás-keresés módszerével kellene szövegegyeségei között tájékozódnia.

BENCE Erika

SZÍNHÁZ

SZABADKAI BEMUTATÓK

Embertelen működési körülmények ellenére a közelmúltban a szabadkai Népszínház két bemutatót hozott ki, tartott, igaz, nem az immár menthetetlenül romos színházépületben, s nem is Szabadkán, hanem az átalakított kanizsai színházban, de – s ez a legfontosabb – mindkét előadás igen jó.

Az Agota Kristof regényeiből színpadra szerkesztett *Nem fáj!* című mozaikdráma (színpadi adaptáció: Ilan Eldad és Brestyánszki Boros Rozália) előadásának erénye a már-már az epikus színház egyszerűségét idéző stílus mellett az a tény, hogy a színészileg szinte végig kiegyensúlyozott produkcióban két fiatal, Ralbovszki Csaba és Pálfi Ervin f. h. remek volt, akárcsak a tízévi szünet után újra színpadra lépő Karna Margit, s az utóbbi időben sorozatban jó formát mutató Vicei Natália. Ennyi valóban elegendő egy jó, átlagos, mert nem hibátlan, sőt olykor átlagon felüli előadáshoz.

A Dalton Trumbo nevű amerikai író *Johnny fegyverben* című regényéből formált monodráma (színpadra alkalmazta Bradley Rand Smith, fordította

Brestyánszki Boros Rozália) Káló Béla kiváló tolmácsolásában megrázó emberi sorsot példáz.

Mindkét előadást a szabadkai származású, 1950 óta Izraelben élő Ilan Eldad rendezte.

*

A szereplőket, időket egymásba csúsztató, csapongóan szerkesztett regényből színpadra fogalmazott történet két testvérről, Klausról és Lucasról szól, akiket anyjuk a háborúban – nyilván a második világháborúban, de lehet bármelyik háború, hiszen újabban annyi van belőlük – falura visz nagyanyjukhoz, gondolván, falun inkább biztonságban vannak, s könnyebben átvészkelhetik a nélkülözést. Igaz, a falu közvetlenül a harcoló feleket elválasztó határ mellett van, s ezért nem éppen a legbiztonságosabb hely. És a nagymama sem a meséből ismert jóságos és szelíd nagy, hanem mocskos szájú, utálatos boszorkány, így is nevezik a falubeliek, s két fiút sem kényezteti, ellenkezőleg, kínozza, éheztetni őket. De talán éppen így ébreszti fel bennük azt az eltökéltséget, mely nélkülözhetetlen a túléléshez, az akadályok legyőzéséhez. S a fiúk ehhez kellően élelmesek, mi több, céltudatosak: naponta egymást csépelik, hogy megszokják a fájdalmat, s közben azt ismétlik, hogy nem fáj. (Erre utal a darab jól megválasztott címe!) Tudnak leleményesek, ügyesek, szemtelének, tenyérbe-mászóan pimaszok, ha kell, gonoszok lenni. Sőt, egyikük arra vetemedik, hogy a váratlanul (mondhatnánk dramaturgiaiilag előkészítetlenül) feltűnt apa feláldozásával, holttestén át meneküljön meg az egyre elviselhetetlenebb háborús helyzetből. Ez nemcsak az előadás talán legdöbbenetesebb pillanata, hanem az addig cinkos egyetértésben élő testvéreket drámaian szembefordító esemény is, úgyhogy amikor évek múlva találkozik a háború után a két szomszédos, de ellenséges országba szakadt két fiú (NDK/NSZK-szindróma), a faluban, Keleten maradt, egyszerűen nem akar tudomást venni az őt felkereső testvérről. (A regény ismerői szerint nem is biztos, hogy ikerpárról, hanem csak egy fiúról szól a történet, aki kitalálja/megálmodja testvérét, de az előadás, szerencsére, messze elkerüli ezt a színpad számára követhetetlen bonyodalmat.)

A tel-avivi vendégrendező elsősorban tévés lehet, ami ebben az esetben mindenképpen előnyére válik az előadásnak: a megannyi apró, olykor alig egy-két perces mozaikkocka mindegyikét önálló, de stílári szempontból az egészből illeszkedő jelenetté formálta. Célratorőnen kezeli a fényt, úgyesen kiemeli, „közelképbe hoz”, s van néhány nagyon hatásos „totálja” is (a temetési jelenet: a fekete esernyők vonulása a hóhullásban, egy hamisíthatatlan falusi kocsmái „életkép”, a gázkamrát idéző gőzfelhőbe eltűnők sora, a dézsajelenet, melyben a plébános szolgálólánya a női test szépségével ismerteti meg a két fiút). S dicséri a rendezést az epikus színház egyszerűségét idéző kisszámú kellék megválasztása, ebben jó társa a jelmezeket tervező Janovics Erika.

Ugyanakkor egyik-másik rövidebb epizód elszietett, de ez színészi hiba is lehet, akárcsak az, hogy a kisebb szerepeket váltogató színészek nem minden alakot tudnak kikerekíteni, formálnak egészszé.

A sikeres színészek közül mindenekelőtt Vicei Natáliát kell említeni, aki az anya kis, de drámai szerepében a visszafogottság, a Nyúlászának nevezett szereleméhes kamaszlány szerepében pedig a spontán szertelenség eszközével élve teremt emlékezetes pillanatokot. De kiváló Karna Margit is a mocskos szájú, gonosz nagyanya naturalisztikus gesztusokkal és parasztos beszéddel formált szerepében, bár olykor mintha kissé kiesne szerepformáló stílusából, de ezért az ilyen stílussal össze nem egyeztethető replikák is bűnösök lehetnek. (Itt jegyzem meg, hogy az előadás szövege időnként igencsak közhelyszerű.) A több kisebb epizódszerepben is fellépő színészek közül Kovács Frigyes Ordonáncát és Pesitz Mónika Szolgálólányát kell említeni, az előbbi, mert villanásnyi terjedelemben bensőségesen emberi, az utóbbit pedig, mert a kacérságot üdeséggel, nem mint máskor, modoros túlzásokkal ábrázolta. A többiek közül Katkó Ferenc, Szőke Attila f. h., Sziráczky Katalin inkább kisebb, mint nagyobb mértékben csak jelen voltak, s így jelenlétük nem hagyott bennem maradandóbb emléket, míg Kalmár Zsuzsa, Mess Attila és Szilágyi Nándor megelégedtek eszköztáruk fundusával, rutinból játszottak.

Külön téma a két fiatal színész felszabadult, jól összehangolt duettje (olykor valóban úgy érezni: egy szerep két énje áll előttünk), virtuóz mozgású, szinte játékmesteri ügyességű, egymást feltételező párosa. Ralbovzski is, Pálfi is láthatóan élvezik a kapott szerep- és játéklehetőséget. Ha másért nem, a két fiatal színész kiugrásáért érdemes volt műsorra tűzni ezt a regényadaptációt.

*

Az egyszemélyes színpadi művekben a nélkülözhetetlen drámaiság a szereplő életének vidám és nehéz perceiből, a megélt/elképzelt élethelyzetek egymásra épülő, egymással felelő, sőt konfrontálódó hangulati/gondolati rendszeréből szövődik. Amennyiben a szereplő életéből kiragadott pillanatok erőteljesebben konfrontálódnak, olyan mértékben alakul ki a drámai feszültség.

Dalton Trumbo regényének, illetve a regényből készült színpadi változat egyetlen szereplője, Johnny, élete egymással erőteljesen konfrontálódó élethelyzetekből formálódik drámává, sőt tragédiává.

A nem kifejezetten jómódban, de mindenképpen békésen múlt gyermek- és ifjúkor akkor ér számára véget, amikor magára ölti a katonaruhát, és a háború katonája lesz. A háborút túléli, de élő halottá válik: végtagjait amputálják, megvakul, megsüketül, megnémul..., ne ragozzam: benne/számba az emberi élet minden funkciója megszűnik, csak az agya marad ép. Ennek köszönve megpróbál élni – mert célja van: „Azt akarom, hogy kiállítsanak!” Tegyük egy üvegládába, s vigyük az emberek közé, vigyük „oda, ahol parla-

mentekben, kongresszusokon vagy országgyűléseken államférfiak találkoznak . . .” Lássá mindenki, mivé teszi az embert a háború.

Antipacifista történet Johnny élete, amely a színpadon Káló Béla tolmácsolásában elsősorban azonban nem a borzalmak (túl)hangsúlyozásával válik háborúellenes sikollyá, hanem azoknak a boldog emlékpillanatoknak líraian bensőséges felidézésével, amelyek az élet, még a legszerényebb formában élt élet szépségét is jelentik, s amelyek elvesztésénél nincs/nem lehet nagyobb veszteség. S bár a végsőig fokozott csonkítás szélsőségesen naturalista színeszi kitérőkre, megnyilvánulásokra csábít, Káló Béla – és az ezúttal is mértéket tartó rendező, Ilan Eldad – jó ízléssel elkerülte az olcsó hatásvadászást. Nincsenek velőtrázó sikolyok, vérfagyasztó hörgések, nagy vonaglások, illetve az efféle audio/vizuális effektusokból csak annyi van, amennyivel érzékelteni, de inkább jelezni lehet Johnny soha véget nem érő, példázattá váló tragédiáját. A színésznek a teljesen redukált, kifutónyi játéktéren, melyet hátulról egy álló, a felső végén visszagörbített, acélosan fénylő fém ládyszerűség (kórházi ágy, koporsó, üvegdoboz?) zár le (Ruth Eldad tervezése), egy tragikus emberi sorsot kell felidéznie, Johnny életének boldog és nyomorúságos perceit kell inkább hangjával, mint testével, gesztussal „elmondania”, ezt csodálatos hitelességgel, megrázó drámai erővel teszi.

Nem szeretem a háborús történeteket, nem szeretem a (film)színházi fegyverropogást, a sztereóban rámtörő repülőök zaját, talán mert a legjobb technika is messze elmarad a valóságtól, s különben is utálok a fegyvert, de Johnny drámája a székhez szegezett, mert nem a technikával akartak letaglózni, hanem mert az ember tehetetlenségét és emberfeletti küzdelmét láttam.

GEROLD László

VIRRASZTÓK

Nagy József 12 színészre koreografált előadása, Maurizio Kagel zenéje, Michelle Tarduffe díszlete, Bianca Ursulov jelmezei.

A *koreográfia* fogalmán általában a mozdulatoknak meghatározott szabályok alapján történő valamilyen egységbe foglalását értjük. A koreográfiák abban különböznek, milyen módon kapcsolják össze és mutatják be a mozdulatokat, így például léteznek klasszikus balettkoreográfiák (amilyeneket leginkább megszoktunk a mi színpadainkon), de olyanok is, amelyeknél a harci ügyességek mozdulataira ismerhetünk rá – a test különböző részeinek a másik személy által történő megragadása, hajlítás, dobás . . . Nagy József a koreográfiáját éppen a harci ügyességekből vett mozdulatokra építi fel, amelyekkel egybekapcsolja a személyeket (táncosokat), s amelyek arra szolgálnak, hogy